

Frida Eklund
Miljö- och vattenenheten
010-2239270

SMHI

Utveckling av länsstyrelsernas tillsyn av vattenuttag för att få in mer data

Sammanfattning

Länsstyrelserna är tillsynsmyndighet för vattenuttag. Länsstyrelserna kan därför genom tillsyn och förelägganden i många fall kräva att verksamhetsutövare mäter sina vattenuttag, samt vid behov begära in vattenuttagsdata. Dagens lagstiftning möjliggör detta. Tillsynen idag är det enda sättet att kräva in vattenuttagsdata från verksamhetsutövarna.

Det saknas ett samlat tillsynsregister för verksamhetsutövare med vattenuttag. Det bör vara länsstyrelsernas ansvar att genom en inventering ta fram ett sådant tillsynsregister.

Erfarenheter från länsstyrelsernas tillsynskampanj för vattenuttag 2019 visar att många verksamhetsutövare inte mäter sina vattenuttag. Länsstyrelsen måste därför vid insamling av vattenuttagsdata tillsynsvägen i första hand förelägga verksamhetsutövaren om att påbörja mätning av mängd uttaget vatten. Insamling av själva vattenuttagsdatan kan sedan genomföras via uppföljning ett antal år senare.

De flesta av vattenuttagen är helt oreglerade, och ofta har verksamhetsutövare under många år bedrivit uttag av yt- och grundvatten utan tillstånd, anmälan eller tillsyn. Lagstiftningens många möjligheter till undantag medför svårigheter för både tillsynsmyndighet och verksamhetsutövare. Särskilt tydligt blir detta för grundvattenuttag, där möjlighet till anmälan saknas enligt dagens lagstiftning.

Idag saknas nationella vägledningar för tillsyn, prövning och egenkontroll av vattenuttag. Ska länsstyrelserna kunna arbeta bredare och mer systematiskt med prövning och tillsyn av vattenuttag kommer nationella vägledningar/handledningar behöva tas fram och troligen ett flertal Miljösamverkan Sverige projekt med fokus på vattenuttag prioriteras.

Oavsett om vattenuttagsdata framöver kommer att samlas in via rapporteringskrav eller via tillsyn kommer länsstyrelsernas arbete med vattenuttagen att behöva öka. I dagsläget har länsstyrelsen begränsade resurser för uppsökande tillsynsverksamhet kring vattenuttag. Länsstyrelserna bör framöver ges riktade uppdrag för att öka arbetet med tillsyn och vattenuttag.

1. Bakgrund

SMHI fick 2018 i uppdrag av regeringen att öka kunskapen om Sveriges vattenuttag. Uppdraget var brett och omfattade bland annat behov, lägesbild och vägar framåt.

Som en del av vattenuttagsprojektet genomfördes under 2019 en tillsynskampanj för vattenuttag. I kampanjen deltog länsstyrelserna i Blekinge, Gotland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Skåne, Västmanland och Östergötland. Syftet var att samla in tidsserier av vattenuttagsdata, att testa metodik för insamling samt att samla ihop länsstyrelsernas erfarenheter, lärdomar och förslag till vidare arbete.

SMHI kommer under 2020 att utreda två olika spår för att på lång sikt kunna samla in vattenuttagsdata. Det rör sig dels om insamling via länsstyrelsernas tillsyn och dels om lagkrav på rapportering. Som en följd av resultaten från tillsynskampanjen 2019 har SMHI gett Länsstyrelsen i Gotlands län i uppdrag att utreda hur tillsynen kan utvecklas för att mer vattenuttagsdata ska kunna samlas in denna väg. I denna promemoria utvärderas därför möjligheterna till insamling via länsstyrelsernas tillsyn.

Frågor om datavärdskap, sekretess och klassning av data är av stor vikt för att arbetet med vattenuttag i Sverige ska kunna utvecklas. Dessa frågor ligger dock utanför detta arbete.

Inom ramen för detta uppdrag har två Skypemöten genomförts med de länsstyrelser som deltog i tillsynskampanjen. De deltagande länsstyrelserna har getts möjlighet att komma med synpunkter på text och innehåll i denna promemoria. Precis som vid arbetet med tillsynskampanjen 2019 kan det konstateras att länsstyrelsernas vattenhandläggare har relativt lika syn på det framtida arbetet med vattenuttag.

2. Kan länsstyrelsernas vattentillsyn ge uppgifter om vattenuttagsdata?

2.1 Vattenuttag och vattenverksamhet

Vattenuttag är en vattenverksamhet enligt 11 kap 2 § Miljöbalken (MB). Huvudregeln är att vattenverksamhet kräver tillstånd enligt 11 kap 9 § MB.

För vissa vattenverksamheter med begränsad omfattning finns möjligheten, enligt 11 kap. 9 a § MB samt 19 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet, att istället anmäla verksamheten till länsstyrelsen. Det gäller dels för bortledning av högst 600 m³ ytvatten per dygn från ett vattendrag, dock högst 100 000 m³ per år, eller utförande av anläggningar för detta, och dels för bortledning av högst 1 000

m³ ytvatten per dygn från ett annat vattenområde än vattendrag, dock högst 200 000 m³ per år, eller utförande av anläggningar för detta.

Grundvattenuttag finns inte med bland de vattenverksamheter som kan anmälas enligt 11 kap 9 a § MB. Det betyder att alla grundvattenuttag som medför risk för skada på allmänna eller enskilda intressen är tillståndspliktiga.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenuttagets inverkan på vattenförhållandena behövs varken tillstånd eller anmälan av verksamheten (11 kap 12 § MB). Det är verksamhetsutövaren som ska kunna visa att undantaget är uppfyllt. Tillstånd behövs inte heller för vattentäkt för en- eller tvåfamiljsfastighets eller jordbruksfastighets husbehovsförbrukning eller värmeförsörjning (11 kap 11 § MB). Husbehovsförbrukning omfattar användning av vatten för t.ex. bad, tvätt, rengöring och trädgårdsbevattning i icke kommersiellt syfte. Bevattning av jordbruksmark omfattas inte av undantaget.

2.2 Tillsyn över vattenuttag

Enligt förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken har länsstyrelsen ansvar för tillsyn över vattenverksamhet. Detta gäller både vattenverksamhet med tillstånd och vattenverksamhet som kan bedrivas utan tillstånd.

Enligt 26 kap 9 § MB får en tillsynsmyndighet meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken, ska efterlevas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas.

Med stöd av 26 kap 21 § MB kan länsstyrelsen begära in uppgifter och handlingar som behövs för tillsynen. Begäran kan göras i form av meddelande eller föreläggande. Förelägganden går att förena med vite enligt 26 kap. 14 § MB. Uppgifterna ska inhämtas och bekostas av verksamhetsutövaren.

Enligt 2 kap. MB ska en verksamhetsutövare skaffa sig den kunskap som behövs för verksamheten för att skydda människor och miljön mot skador och olägenheter, utföra skyddsåtgärder och vidta försiktighetsmått för att förebygga och motverka skada, tillämpa bästa möjliga teknik vid yrkesmässig verksamhet samt hushålla med naturresurser.

Ett grundläggande ansvar för kunskap och kontroll framgår även av bestämmelserna om egenkontroll i 26 kap. 19 § MB, där det anges att den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön fortlöpande ska planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar.

Länsstyrelsen kan debitera en avgift för tillsyn av vattenverksamhet när tillsynen visat sig vara befogad. Detta framgår av 3 kap. 11 § förordningen om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken.

2.3 Skälighetsbedömning

Kraven på egenkontroll medför att verksamhetsutövaren genom egna undersökningar ska hålla sig underrättad om verksamhetens påverkan på människors hälsa eller påverkan på miljön. Lagstiftningen för egenkontrollen är alltså kopplad till en eventuell påverkan.

Vid påverkan på allmänna och enskilda intressen vid yt- och grundvattenuttag krävs, i de flesta fall, tillstånd eller anmälan enligt 11 kap miljöbalken. Det bedöms därför vara rimligt att samtliga tillståndsgivna och anmälda vattenuttag har en egenkontroll som omfattar vattenuttagsmätning. Om verksamhetsutövaren har ett tillstånd finns dessutom villkor som anger hur mycket vatten som får tas ut, dvs verksamhetsutövaren ska då mäta sitt vattenuttag.

I de fall verksamhetsutövaren omfattas av undantag, dvs att tillstånd eller anmälan inte krävs pga 11 kap 11-12 §§, så bedöms det vara rimligt med en egenkontroll som omfattar vattenuttagsmätning i de fall påverkan ändå sker. Detta gäller särskilt om uttaget är stort, om verksamhetsutövaren återfinns inom områden som är känsliga för vattenbrist eller om uttaget sker i eller i närheten av skyddade områden såsom vattenskyddsområde, Natura 2000 eller värdefulla vatten.

Eftersom förutsättningarna för vattenuttag ser olika ut i Sverige, görs bedömningen att det är rimligt insamling av vattenuttagsdata kan komma att se olika ut. Länsstyrelsen, som tillsynsmyndighet, bör kunna göra en avvägning utifrån det regionala perspektivet kring vilka vattenuttag som är rimliga att via tillsynen samla in. I 26 kap 9 § MB anges att mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet inte får tillgripas av tillsynsmyndigheten. För mindre uttag i stora magasin, till exempel mindre bevattningsuttag i Norrlandsälvar, är det inte rimligt att all vattenuttagsdata samlas in, medan det i mer känsliga system i sydöstra Sverige bör vara av större vikt att även samla in uppgifter om mindre vattenuttag.

Sammantaget görs bedömningen att det är möjligt för länsstyrelserna att genom tillsyn, egenkontroll samt förelägganden kräva att verksamhetsutövare mäter sina vattenuttag, samt vid behov begära in vattenuttagsdata. Dagens lagstiftning möjliggör detta. Det kan också konstateras att tillsynen idag är det enda sättet att kräva in data från verksamhetsutövarna.

2.4. Identifierade svårigheter

Datavärdskap, sekretess och klassning av data är av stor vikt för att arbetet med vattenuttag i Sverige ska kunna utvecklas. Det finns dock andra svårigheter och utmaningar kring länsstyrelsernas tillsyn, vilka diskuteras nedan.

Det saknas idag ett samlat tillsynsregister för vattenuttag, se också vidare avsnitt 5.2. Det bör vara länsstyrelserna ansvar att ta fram ett sådant tillsynsregister genom en inventering av länets vattenuttag. Inventeringen bör i första hand göras via befintliga tillstånd och anmälningar, men eftersom många vattenuttag idag saknar tillstånd eller anmälan kommer detta inte att vara tillräckligt. Troligen kommer ett tvärsektorielt arbete behöva genomföras där vattenhandläggare tillsammans med handläggare som bedriver tillsyn inom exempelvis industri, djurskydd och livsmedel måste samarbeta. Det kan vara bra om tillsynen kan startas inom en prioriterad bransch (tex allmänna vattenuttag) eller område (tex i närheten av skyddade områden), eller verksamheter där det tas ut mycket vatten (industri eller större jordbruk). Sammantaget bedöms dock inventering av vattenuttag vara ett mycket stort och tidskrävande arbete.

Resultaten från tillsynskampanjen 2019 visar att de flesta mindre verksamhetsutövare inte mäter sina vattenuttag. För att kunna samla in uppgifter om vattenuttagsdata måste insamlingen föregås av en aktiv kontakt med föreläggande om att verksamhetsutövaren ska börja mäta sitt vattenuttag. Det kommer sedan behöva ske uppföljningar ett antal år senare med insamling av själva vattenuttagsdatan, uppskattningsvis vart 5:e år.

Vid en ökad vattenuttagstillsyn kommer ytterligare arbete för länsstyrelserna, som tillsynsmyndighet för vattenuttagen, att uppstå. Eftersom vattenuttag på många ställen idag är en oreglerad verksamhet, görs bedömningen att en relativt stor andel av vattenuttagsärendena kommer behöva följas upp. Troligtvis kommer tillståndsprövningar för vattenuttag att öka och därmed också ärendeflödena till domstolarna. Även andelen mindre ytuttag som anmäls till länsstyrelserna kommer att öka.

2.5. Resursbehov

Ska länsstyrelsen inventera och samla in vattenuttagsdata via tillsynen måste resurser tilldelas för det. I dagsläget har länsstyrelsen begränsade resurser för uppsökande tillsynsverksamhet för detta ändamål. Den tillsyn som sker idag för vattenuttag bedöms i första hand behandla händelsestyrd tillsyn. I texten nedan görs några enkla uppskattningar och antaganden för att översiktligt kunna beräkna resursbehovet.

Antal vattenuttag

Eftersom vi inte har den samlade kunskapen om Sveriges vattenuttag vet vi inte heller hur många vattenuttag som finns. Enligt Miljöboken, där samtliga tillstånd

till vattenverksamheter finns lagrade, finns totalt 2771 tillstånd eller vattendomar av typen vattentäkter. Det finns också många vattenuttag som saknar tillstånd.

Kunskapen om hur många vattenuttag som är stora och små finns inte, inte heller hur många vattenuttag som finns i olika sektorer och i olika områden i landet. En mycket grov uppskattning som SMHI har gjort med underlag från SGU, Jordbruksverket, SCB och länsstyrelserna är att det finns cirka 15 000 vattenuttag i Sverige som är tillräckligt stora för att kunna bli aktuella att samla in data för. Då ingår inte de ca 500 000 enskilda vattentäkterna som försörjer enstaka hushåll eller små djurgårdar.

Ytterligare en grov uppskattning är att cirka en tredjedel (dvs ca 5000) återfinns inom prioriterade områden (stora uttag, uttag inom problemområden, uttag i eller i närheten av vattenskyddsområde, Natura 2000 eller värdefulla vatten).

Antaganden

Följande antaganden görs för att räkna på vilka behov av ekonomiska resurser som krävs för länsstyrelsen för att samla in vattenuttagsdata via tillsynen:

- 1) Inventering och ev föreläggande om att VU ska mäta sitt vattenuttag. Totalt 8 timmar per objekt, vilket är en insats som görs vid ett tillfälle.
 - a) Inventering av vattenuttag: Gå igenom tillstånd och anmälningar, fältbesök, gemensam inventering tillsammans med handläggare som tillsynar annan typ av verksamhet.
 - b) Föreläggande om att VU ska börja mäta vattenuttaget om detta inte görs.
- 2) Begäran om insamling av vattenuttagsdata. Totalt 3 timmar per objekt vart 5:e år.
 - a) Kontakt, insamling via brev, förelägganden med vite om svar inte inkommer, utvärdering.
 - b) Lägga in uppgifter i databas
- 3) En genomsnittlig handläggares timlön om 500 kr/timme inkl OH.
- 4) Samtliga Sveriges vattenuttag uppskattas uppgå till 15 000 st.
- 5) Vattenuttag inom prioriterade områden (stora uttag, uttag inom problemområden, uttag i eller i närheten av N2000, VSO samt värdefulla vatten) uppskattas uppgå till 5 000 st.

Uppskattade kostnader

Inventering av hela Sveriges vattenuttag och ev föreläggande om att mäta vattenuttag:

15 000 objekt * 8 timmar * 500 kr = **60 000 000 kr**

Insamling av hela Sveriges vattenuttagsdata via tillsynen:

15 000 objekt * 3 timmar * 500 kr = **22 500 000 kr (vart 5:e år)**

Insamling av vattenuttagsdata inom prioriterade områden via tillsynen:

5 000 objekt * 3 timmar * 500 kr = **7 500 000 kr (vart 5:e år)**

Observera att inventering av vattenuttag är den stora posten i kostnadsuppskattningen. Eftersom tillsynsregister för vattenuttag saknas är det därför svårt att jämföra siffrorna med exempelvis tillsyn av dammar.

Utöver de redovisade kostnaderna tillkommer kostnader för uppföljning, handläggning av nya tillstånds- och anmälningsärenden.

3. Vattenuttag och lagstiftning

De flesta av vattenuttagen är helt oreglerade, och ofta har verksamhetsutövare under många år bedrivit uttag av yt- och grundvatten utan tillstånd, anmälan eller tillsyn.

Tillståndsprocessen anses av verksamhetsutövare som en krånglig, dyr och tidskrävande process. Eftersom undantagsreglerna är otydliga, samtidigt som tillsynen från länsstyrelserna ofta är obefintlig, hamnar verksamhetsutövare ofta i en gråzon och väljer att avstå från tillståndsprocessen. Detta medför också att länsstyrelserna som tillsynsmyndighet saknar överblick över vattenuttagen, och saknar möjligheten att agera om så krävs.

Enligt 11 kap 11-12 §§ MB finns stora möjligheter för undantag för tillståndsprocessen. Det bedöms vara oklart vad som omfattas av undantagen med avseende på grundvattenuttag, bevattning och husbehov.

Grundvattenuttag tillståndsprövas oftast inte eftersom de flesta verksamhetsutövare väljer att avstå. Det är oklart varför möjligheten att anmäla grundvattenuttag saknas. Det är dock tydligt att tre steg (tillstånd-anmälan-undantag) även skulle behövas för grundvattenuttag. Det har tidigare påtalats att det är svårt att sätta en gräns för anmälan för grundvattenuttag eftersom påverkan kan bli stor av små uttag i mindre magasin. Att sätta denna gräns bedöms vara svår även för ytvattenuttag.

Det är oklart hur uttag från dammar utan tillflöden ska hanteras juridiskt, och om det ska bedömas som ytvattenuttag eller grundvattenuttag.

Lagstiftningen kring enskilda vattentäkter bedöms vara otydlig, det sker exempelvis inte någon tillsyn över brunnsborrharna som har ett stort ansvar vid borring av enskilda vattentäkter och bergvärme.

4. Länsstyrelsernas vägledningsbehov

Om vattenuttagsdata ska samlas in via länsstyrelsernas tillsyn kommer vägledning, riktlinjer, samordning och hjälp från nationellt håll behövas. I texten nedan diskuteras vägledningsbehovet i ett större och vidare perspektiv, och inte endast vägledningsbehovet för insamling av vattenuttagsdata. Inom arbetet med detta PM har vägledningsbehovet kring vattenuttag diskuterats med de ansvariga

nationella myndigheterna Havs- och Vattenmyndigheten (HaV) och Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). De har en förståelse för att vägledningsbehovet finns, men anger samtidigt att resurserna saknas.

Idag saknas nationella vägledningar för tillsyn, prövning och egenkontroll av vattenuttag (jämför material som finns för tex markavvattning, dammar, vattenkraft och vattenskyddsområden). Ska länsstyrelserna kunna arbeta bredare och mer systematiskt med prövning och tillsyn av vattenuttag kommer nationella vägledningar/handledningar behöva tas fram och Miljösamverkan Sverige projekt med fokus på vattenuttag behöva prioriteras. I dagsläget pågår ett Miljösamverkan Sverige projekt som behandlar vattenuttag, men bedömningen är att många oklarheter finns och behöver belysas i fler liknande projekt. Flera länsstyrelser anger också särskilda svårigheter kring tillsyn av grundvattenuttag, och önskemål finns att detta särskilt lyfts i vägledning/handledning.

Det finns behov av att nationellt ta fram exempel på bra sätt att skriva tydliga villkor för tillstånd för yt- och grundvattenuttag, samt vid anmälan av ytvattenuttag. Det är oklart på vilket sätt länsstyrelsens rådgivning kring grundvattenuttag och tillstånd bör ske – är 12:6-samråd en väg att gå?

Det behövs också en mer långsiktig planering av vattenanvändningen som tar hänsyn till både tillgång och användning av vattenresurserna.

Det behövs tydligare nationella riktlinjer och strategier för hur större grundvattenuttag ska hanteras i bristområden där många intressenter finns kring grundvattenresursen. Det kommer att bli allt viktigare att arbeta med vattenbalanser, men på vilket sätt ska vattenbalanserna tas fram och vems är ansvaret för att en långsiktig helhetsbild tas fram, särskilt när flera intressenter finns på grundvattenresursen? På vilket sätt kan och bör modellering användas? Vilka kumulativa effekter och konsekvenser kan flera grundvattenuttag få på till exempel grundvattenberoende ekosystem, sjöars tillrinningsområde och ett dricksvattenuttag? Det behövs riktlinjer kring vad som är rimligt att ta ut i förhållande till grundvattenbildning – både för grundvattenuttag i jord och berg (jmf med tabell 43 i SGUs bedömningsgrunder). Hur ska tillsynsmyndigheten kunna säkerställa att det ställs rätt krav i villkor/försiktighetsmått? Hur definieras ett långsiktigt hållbart grundvattenuttag? På vilket sätt bör risk för saltvatteninträngning hanteras i tillståndsprövningar? Hur får vi tillståndsprövningar att handla om vattenresursen som helhet, och inte varje vattenuttag för sig?

På liknande sätt behövs det riktlinjer och strategier för ytvattenuttag när många intressenter finns kring ytvattenresursen. Tillförlitligheten av modellering av flöden i mindre vattendrag behöver förbättras då det sällan finns uppmätta flöden i mindre vattendrag. Detta för att säkerställa att beslut fattas på förutsättningar som efterliknar de naturliga förhållandena så långt som möjligt och att det ställs rätt

krav i villkor/försiktighetsmått. Det behövs också vägledning kring hur mycket/många vattenuttag ett mindre vattendrag tål innan det behövs tillstånd och vilka konsekvenser flera vattenuttag i ett system kan få.

Bevattning av jordbruksgrödor behöver styras mer mot att vatten i större grad tas från bevattningsdammar. Resultaten från tillsynskampanjen visar att vilka vattenresurser som används till bevattning av jordbruksmark många gånger är olika i olika delar av Sverige. Det saknas en helhetsbild över bevattningsintresset, där en avvägning mellan vattenuttag i vattendrag, sjöar, grundvattenmagasin eller bevattningsdammar bör diskuteras från nationellt håll. Det finns en risk att om tillsyn av bevattning i vattendrag med stora biologiska värden genomförs så blir effekten att bevattningsuttagen istället styrs till vattenuttag i grundvattenresursen.

Det saknas nationell sammanställning om vad som är en rimlig egenkontroll för olika verksamhetsutövare som bedriver olika typer av vattenuttag. Det behövs en samlad och ensad bild kring hur och med vilken intensitet som är rimligt att olika verksamhetsutövare mäter sina vattenuttag. Det kommer behövas tas fram branschspecifika riktlinjer för hur mätning av vattenuttagen bör se ut, med vilken frekvens och hur uppföljning ska ske. Det finns också behov av att arbeta mer förebyggande med informationsinsatser riktat mot olika typer av vattenuttag.

Lagstiftning kring enskilda vattentäkter är otydlig, där det exempelvis inte sker någon tillsyn över brunnborrarna som har ett stort ansvar vid borrning av enskilda vattentäkter. Det saknas också vägledning och hjälp kring lagstiftningen för möjlighet för kommunerna att införa tillståndsplikt för att borra nya vattentäkter.

5. Utveckling av länsstyrelsernas tillsyn av vattenuttag

5.1 Ökad tillsyn behövs

Länsstyrelsernas arbete med vattenuttagen måste öka. Detta gäller även om SMHI, i samråd med andra myndigheter, i regeringsuppdraget kommer fram till att rapporteringskrav, och inte tillsyn, är vägen framåt för insamling av vattenuttagsdata. Även om rapporteringskrav införs måste ett inventeringsarbete genomföras och tillsynsregister upprättas, vilket bör vara länsstyrelsernas ansvarsområde.

Rapporteringskravet ligger också relativt långt fram i tiden eftersom det kräver lagändringar. Tillsynen är idag det enda sättet att kräva in data från verksamhetsutövarna. Det är dock idag få länsstyrelser som utför tillsyn och arbete med vattenuttag.

5.2 Behov av tillsynsregister

Som tillsynsmyndighet behöver länsstyrelserna ha ett tillsynsregister över verksamhetsutövare med vattenuttag. Älvan är tänkt att användas som ett tillsynsregister för vattenverksamheter, där administrativa uppgifter, uppgifter om tillstånd och villkor, anmälan osv kan hanteras. Registrerade vattenverksamheter i Älvan kan också kopplas till olika typer av tillsynsärenden från Platina.

Det kan konstateras att uppgifter om tillståndgivna vattenuttag i Älvan skiljer sig åt mellan länen, vilket troligen beror på olika ambitionsnivå vid registreringen. Något län anger också att de har parallella handläggningssystem till Älvan.

Det är också tydligt att uppgifterna mellan Älvan, Miljöboken, Vattentäcksarkivet samt Vattenmyndigheterna återskildring skiljer sig åt. Vad gäller anmälningspliktiga vattenverksamheter samlas dessa inte någonstans och statistik på nationell nivå saknas.

Det finns ett behov av att samtliga länsstyrelser uppdaterar Älvan med i första hand verksamhetsutövare med tillståndsgivna vattenuttag, men också uppgifter om verksamhetsutövare med anmälda vattenuttag.

Älvans uppgifter om verksamhetsutövare med vattenuttag kommer att behöva kopplas ihop med vattenuttagsdata. Diskussioner har funnits om att vattenuttagsdata skulle kunna läggas in direkt i Älvan. Detta är dock inte utrett ännu. Ett exempel på ett lyckat tillsynsregister är det nyligen uppförda Nikita. Nikita är tillsynsregister för miljöfarlig verksamhet som är ihopkopplat med SMP, som är den databas som verksamhetsutövare för miljöfarlig verksamhet rapporterar sina miljörapporter.

5.3 Förslag på kommande uppdrag

Länsstyrelserna bör framöver ges ett riktat uppdrag för att utöka arbetet med vattenuttag. Ett förslag på arbetsgång finns i punktform nedan. För att länsstyrelserna ska kunna arbeta enligt punktlistan nedan måste dock frågan om sekretess lösas.

1. Uppdatera Älvan med tillståndsgivna och anmälda vattenuttag. Lägg in eventuella tillsynsinslag. Koppla till ärenden i Platina.
2. Påbörja inventeringen genom att ta fram en lista över länets viktigaste och största vattenuttag.
3. Prioritera det fortsatta arbetet med vattenuttag i länet. Det kan handla om:
 - fortsätta arbetet med inventering av länets vattenuttag
 - arbeta för att få in industriernas vattenuttagsuppgifter via årliga miljörapporter i SMP.
 - arbeta för att de största och viktigaste vattenuttagen i länet bör ha tillstånd

- arbeta för att verksamhetsutövare via egenkontrollen mäter sina vattenuttag
4. Utvärdera arbetet efter 2 år och gå sedan vidare.

6. Övergripande slutsatser

Troligen kommer Sveriges arbete med vattenuttag att behöva fortsätta på många olika nivåer. På nationell nivå bör arbetet med sekretess, datalagring, egenkontroll och vägledning utvecklas. På regional nivå måste länsstyrelserna framöver prioritera arbetet med vattenuttag, där det första steget bör vara en vattenuttagsinventering.

Tillsynsresurserna för länsstyrelserna är begränsade, och behöver sättas i relation till länsstyrelsernas befintliga uppdrag som bland annat handlar om NAP och vattenskyddsområden. Det kan vara så att länsstyrelserna måste prioritera mellan olika vattentillsynsuppdrag, och risk finns då att arbetet med vattenuttag inte ses som viktigast.

Det är mycket viktigt att öka kunskapen kring verksamheters vattenuttag. För de mest utsatta områdena i sydöstra delen av Sverige handlar detta i förlängningen om att säkra dricksvatten- och livsmedelsförsörjningen. De senaste årens torrsomrar visar med all tydlighet att vattenförsörjningen i sydöstra Sverige inte är under kontroll. Det är stor brist att vi inte vet vilka de största vattenuttagen är och inte har dem registrerade. Det är omöjligt för länsstyrelser, kommuner och verksamhetsutövare att i prövningar kunna ta hänsyn till varandras vattenuttag, beräkna tillförlitliga vattenbalanser och se områden i ett helhetsperspektiv när vi inte ens vet vilka verksamhetsutövare som har vattenuttag.

Arbetet med vattenuttag har i Sverige under lång tid nedprioriterats av såväl nationella som regionala myndigheter. Denna utredning visar att vi gemensamt har en lång väg att vandra inom arbetet med tillsyn av vattenuttag.